

Укр.
Кабі - I 1.579.643

Юліян Дніпівський

Моцілунок Тштарі

Нарис з початку VII. в. до Хр.

ЛВІВ, 1923.

Накладом Української Книгарні і Антикварні
у Львові, Рудовського 22

Бібліотека популярно-наукових викладів

„ЗНАННЯ“.

Досі появилися такі випуски:

- Ч. 1. Ом. Терлецький: „Як будував і як руйнував український народ“.
  - Ч. 2. Др. Ол. Тисовський: „Мир і війна у мурашок“.
  - Ч. 3. Ол. Мицюк: „Земельні реформи на Україні“.
  - Ч. 4. Вол. Дорошенко: „Шевченко і його думки про громадські справи“.
  - Ч. 5. Др. Ів. Раковський: „Які люде живуть на нашій землі“.
  - Ч. 6. Ом. Терлецький: „Кінець світа“.
  - Ч. 7. М. Галущинський: „Одиниця і громада“.
  - Ч. 8. Ол. Мицюк: „Як борилося українське селянство за землю“.
  - Ч. 9. Др. Іван Куровець: „Здоровля хати, обіття і села“.
  - Ч. 10. Др. Мирон Кордуба: „Простір і населення України“.
  - Ч. 11. Ол. Мицюк: „Індивідуалізм та колективізм українських хліборобів“.
  - Ч. 12. Ол. Мицюк: „Всенародне право на землю та промислова майбутність України“.
-
-

Всі ці випуски є на складі

в Українській Книгарні і Антикварні

у Львові, вул. Рутовського ч. 22.

ЮЛІАН ОПІЛЬСЬКИЙ

ЩОДЛУНОК ІШТАРИ

НАРИС З ПОЧАТКУ VII В. ДО ХР.

С. ФЕДЕНЯ ФЕДЕВИЧ

ЛЬВІВ, 1923.

Накладом Української Книгарні і Антверпії, з
у Львові Путовського, 22.

I 4.579.643

В друкарні Ставропільського Інституту у Львові,
під управом Ю. Сидорака.

2001 K 657/20

Бабель і Арам.

— Бачиш? Уже помутніли води Фрату. Вони широкі як море, а бистрі як полчища Еляму, що збігають зі східних гір. Се там у горі, у краях Наїрі і Урарту потопилися сніги, упав дощ і тому й у нас настає весна. Спрагнена земля пучнявіє від води. Ясно зелені, сочні рослини добуваються із плодового намулу, через ніч кругляться головки цвітів... Боже! швидко відчинять заставу на каналі Арахту, а тоді...

— Що тоді?...

— Тоді прийде свято Милітті!

Груди чотирнацятьлітньої дівчини піднялися високо наче хвиля підбувшої води. Великі мігдалуваті, чорні очі устремилися у лице мужа, а їх жар заставив його усміхнутись.

— Ти знаєш, Даяно, що я не з Бабелю, а з далекого Араму. Там над Оронтом ютиться многолюдний Гамат і там вигодували мене груди матері. Та з того часу поклонився я Ашшурові. Володар усіх чотирьох сторін світа, Нініви й Ашшура пірвав мене зі собою, як Адад — бог вітрів та бурі жене перед собою пісок західньої пустині. Він підійняв мене високо, високо, так що тільки земними хробами показалися володарі Араму... Тому не слід мені кланятися другим

богам, тільки тим, яких опіка наче обгортьєнь пальмове грозно, ослонює велич Сінахірби? *) Я... поклонник Іштари. Вона веде царя до побіди, вона осолоджує його ночі у розкішнихгородах палати, вона і на мойому чолі зложить колись поцілунок...

Коротко, нервно, засміялася дівчина.

— На тобі, Любарцо, гребенастий шолом зі золотистими відзнаками сотника. На тобі шкіряний, спіжею та золотом набиваний каптан; на золотому кружкові нагрудника імя Ашшура. Так! Але чи твоє серце не беться, коли зачуваєш про ворохобню у краях Наїрі, Мітанні, Сірляї? Чи не дрижить твоя рука, коли побиваєш їх борців мечем, не знаючи, чи червона кров, яка пливе з їхніх ран, не споріднена з тобою? Чи не жаль тобі моїх братів із Ніппуру, Бабелю, Сіппару, які воліли получитися з Халдеями та Елямитами, своїми споконвічними ворогами, коби лиш позбутися проклятих кігтів Сінахірби? О! проклятий він, проклята його сила, а Іптар з Нініви се кровожадний демон розбишацьких пастухів Ашшура. Вони грубі, присадкуваті, як видуті повітрям бордюги на Фраті. Вони тхнуть залепклою кровю та баранячим лосем, а їх віддих чісником... Глянь!

*) Сінахірба (Санхеріб) син Шаррукіна (Саргона) 705 — 681 до Хр. усе життя боровся з могутнім союзом всіх пригнетених Ассирією держав. Урарту (Арменія), Наїрі (Курдистан), Арам і Мітанні (Сирія), Елям (зах. Персія) і Халдея зірвалися до бою, а головні труднощі справляв Бабель - Вавилон, де став королем Мардукпаліддін, князь халдейської Біт Явіні. У злучі з Арамом та Елямом, Мардукпаліддін заняв Вавилон та прислуував царського намісника - короля Білібні підчинитися. Одначе недовго тревала радість. Форсовним походом надійшов цар і лото німстився на ворохобниках. Проте боротьба не вгавала, а скінчилася аж по трьох роках зруйнованням Вавилону. Мимо побіди одначе могутність Ашшура хлдиться з того часу до швидкого упадку.

Солодка, усміхнена Милітта кличе мене до себе, пора іти! Мої груди та бедра повніють; у ночі якась нова, горяча кров томить тіло дивною тугою, палить все тіло наче укусом скорпіона... Горе! Нема мені спокою, ні тут над водами ріки, ні у запашній кімнаті...

— Ні, не жаль мені, Даяно, бунтівників, а жаль тебе, що намагався словами опоганити опікунку царя Сінахірби та мою. Вона велика, Даяно, більша від богів мого та твого краю, солодша від Милітти, ласкавіща від усіх небесних світа.

Наглим скоком найплася дівчина біля молодця. Одним движком скинула з плечий тоненький серпанок, який ослонював кругленькі, кінчасті пупянки її грудий, ніжний оваль підборіддя та чудово точені лінії божеських ramen. Обома руками обвила його шию, прилягла груди його грудь, з червоні як кров, від внутрішньої горячки попукані уста шепталі пристрасно:

— Милітта, Милітта! Вона кличе мене до себе, жадає вже від мене жертви, але вона кличе й тебе, Любарно, тебе хороброго, відважного, гарного. Ти Бель-Мардук на ході дня, якого луч пробиває пучину Тіямат — жерело життя. Ти мрія моїх очей, спрага моїх уст, туга мого тіла. До тебе горнеться моя грудь, дріжать коліна, а знесилення огортає члени.. Ах! Уже двічі кликала мене Милітта, та я не слухала її. Аж ось тепер іду за нею, бо надіюсь у святині зійтися з тобою... Ходи, ходи за мною і від сьогодні за три дні досвіта жди мене при вході у святиню...

Мязиста рука Любарни обняла тонкий стан дівчини, уста, отінені чорним вусом, дйткнули її губ. А вона поблідла, осунулася й уся повисла на його rameni,

Свіжими листками покриті кущі ослонювали їх обоє на березу Фрату перед очима усіх, хто надійшов би від палати царського намісника. Спів пгиць та плюскіт бистрої хвилі глушив розмову та шелести одягу, а у сусідньому огороді князя Ніргалюхізіба, батька Даяни, мадайські раби тягли воду з ріки до підливання цвітів. Поодинокі рухи при праці значили вони протяжними окликами, які разураз одноманітно, правильно, повторювали той сам розмір. Серед сих окликів попадалося деколи слово, яке вкоротці підхоплювали і повторювали усі хором. При слідуючому почерпуванні води, у дану хвилю вертало і слово... слово втоми, скорби, розпуки, розпуки раба у неволі. Се творилася, повставала пісня...

О скількиж милішим був щебет птичок, які гніздилися у фігових деревах, у кущах ґранатів, тамарисків, в оливниках? О скількиж солодшим плескіт Фрату о греблю, яку колись насипав був ще великий цар Гамурабі!

Любарна держав дівчину правою рукою, а лівою став зісувати з її рамен синю, сріблом нашивану туніку.

— Ми самі, Даяно! — шепотів, а очі його горіли. — Ми самі! Свята Іштар, опікунка хоробрих, дає нам сю хвилю на солодощі любови, на опяняючу розкіш життя. Гляди, я цілую твої уста, а уста твої як нард, як миро, як пахощі амбри. Як цупянки рожі твої груди, вони як сернята, що вихиляються з гущавника наірських лісів, щоби утішити око ловця. Навіщо ж ждати нам свята Милітті?

І приляг устами до грудий дівчини, як до спілого винограду, а його рука відслонювала щораз то інші понади молодого, цвітучого тіла.

Вона не відповідала на його пестощі словами, тільки віддих важко добувався зі здавлен-

ної груди, а уста наче у немовлятка, яке глядить матерньої груди, гляділи уст Любарни. І впилися в її уста його губи, а рука здавила її стан кріпко, кріпко, до болю.

І тоді видалося дівчині, що боги виїняли з груди її душу, а серце розплилося у неземній розкоші зеднання з любимим...

Дикі оклики та метушня за стіною огороду отямили обоїх. Серед окликів почувалося разураз імя Даяни. Наче жертівний огонь, загашений умілою рукою жреця, враз потахла любовна страсть Любарни. З важким проклоном подався в зад і добув меча. Крики за стіною кріпшали щораз то більше, а хвилями почувався брязк збруї... Глянув на Даяну. Вона вже отямилася, лиш кутики її уст опустилися в долину, а в очах блистали сльози.

— Мене кличуть! — говорила крізь плач. — Твоя Іштар зла й жорстока богиня! Горе!

— Ох, Даяно! О скількиж солодшим буде для мене день сповнення! — закликав Любарна.

— О так! — відповіла дівчина, а на поблідлих ягодах зацвів румянець. — Не забудь лиш прийти за три дні до храму Милітти. Біля останньої пари крилатих биків, під синьою стіною я ждатиму! Поцілуй ще і прашай!

Проворно, понад берегом ріки, там де стіна не доходила до самої води, розсунула цвітучий корч рожі і счезла в огороді батька.

Пильно надслухував Любарна, під стіною, готов кожної хвилі заступитися за Даяну, якщо булоб сього потреба.

І справді, зразу піднявся ще дужчий крик, а тонкі, жіночі голоси евнухів лящили у повітрі як крики журавлів.

— Де була? Куди ходила? Де скривалася? Покажи одежу!

Питання й оклики летіли як град. Але ось почувся спокійний, дещо насмішливий голос дівчини, вкінці лянанець... і голосний регіт кільканацятьох уст.

Любарна заспокоївся.

— Даяна видко дала ляпанця найцікавішому євнухові, значить усе гаразд! — подумав, і кле-нучи по вояцьки, відвернувся.

Затихло все, і лиш птичий спів та протяжні оклики Мадаїв доходили до уха молодця. Поодинокі слова повязалися були вже у фрази, речення, стихи і намість невиразних покриків повстав уже чотирівірш.

Хвилями то один, то другий раб ставляв на місце давних слів нові, а всі повторювали за ним первісну строфу, як рефрен.

Сумною була пісня поневолених, свободолюбних Арійців, сумна, як їх доля у жорстокій, семітській неволі. У ній почувалося й острє, здорове підсоння екбатанських гір і свобідне пастирське життя і розкіш їздця-лучника на баскому коневі. А у рефрені плакала мати над сином, який гине, загибає безвиглядно, безнадійно у душному, гнилому Вавилоні. Там живуть люди без серця, без чуття, віддані тільки пристрастям, люди крови, розпусти і сліпої, расової загоріло-сти. Дарма глядіти у них пощади, спочування, ласки. Раб — се тільки ненависна скотина, яка навіть ставши безсильною, зможе ще утішити серце володаря видом муки-конання; се скотина, якої загибллю, а не життям радів господар.

Сумовита пісня вразила молодця і він мимохіть услухувався у неї. Не зрозумів одначе слів, співаних арійською мовою, вкінці плюнув із досадою на землю.

— Прокляті, гірські собаки! — проворчав. — Готові ще навести на нас лиху ворожбу.

Заки вийшов із під тінистих, прибережніх корчів, оглянув уважно свою одежу і збрую, по-обтріпував з неї глинку, а щойно тоді пішов далі. Великі огороди намісника Білібні лежали на лівому березі ріки у значному віддаленні від властивої, королівської палати.

Після ворохобні Халдейця Мардукпаліддіна не встигли ще будівники як слід відновити зруйнованих будівель, тимто мусів намісник асирійського царя Сінахірби жити у власному, княжому домі.

Безліч дахтилевих пальм розклядало зелені, лискучі віяла-листя упродовж стежок, а помальовані колодиці виглядали як стовпи святині, що її стелею небо бога Ану, а долівкою зелені богині Дамкіни, яку зродила безсмертна в обіймах Еа — бога вод.

У правильних геометричних фігурах пестріли у сій зеленій рамі пвіти, саджені тісно біля себе, наче взірці коврів. Разураз дудніли кроки Любарни на містках, які стояли над многими каналами. Вогкість води холодила повітря, промочувала землю і дозволяла без труда поливати грядки, сушені подихом недалекої пустині. А всюди, всюди між корчами рож, жасміну, або у тіни многопенного фігового дерева ютилися бесідки з мягко стеленими лежанками, низькими лавочками, отінені гнучкими повійковатими білами молодого винограду.

В огороді не було нікого. Тут і там за густими кущами стояли тільки вартові, які мали пильнувати безпеки володаря. По стежкам снувалися раби з віялами, другі обмітали бесідки, управильнювали заставками доплив води у протоках, але всі двигалися тільки ніби сірі тіни блискучих володарів Вавилону. Се не були люди, а примари.

Палата Білібні стояла при вулиці, яка вела від халдейських воріт до святині Шамаша — бога сонця. Ся святиня займала осередок міста; її збудував був ще перед п'ятнайцяти століттями цар Гамурабі. Від неї розходилися промінням головні вулиці. Земляний насип, на якому стояла палата, був обложений поливаними барвистими цеглами, а рампа підзду була вимощена алябастровими плитами. На них зобразило долото мистця боротьбу крилатих демонів із Мардуком та деякі дії з великого епосу про Гільгаміша, який один спасся у своєму судні від потопу і став праотцем людства.

Саме тут при рампі була головна станція палатної сторожі, якій проводив Любарна. П'ятедесят здорових мужів у високих, гребенастих шоломах з круглими щитами та довгими списами сиділо на рампі, або лежало на лавах вартівні. При появі сотника, вояки позривалися з місць і вмить вистроїлися в лаву. Молодший офіцер виступив зі звідомленням про розставлені варті, а Любарна оглянув бистрим зором вояків. Були се старші мужі, між двацять п'ятим, а трицять п'ятим роком життя, у повні сил, завзяття та здоровля. На їх сонцем спалених лицах густо розросталися кучеряві бороди та вуса, а чорні, круглі очі гляділи вовком із під насунених брів. Жорстокі се були лица, жорстокі нелюдські серця. Воїн Ашшура — се будівля з м'язів та костей. У його голові лишень тільки глуздів, скільки треба наірським боввим британам. Морд, кров, насильство, звірські пориви надто розрослого тіла, се його живло. Арамець Любарна мимохить здригався нераз на їх вид. Він сам, хотяй був зі спорідненого народу, то все таки якесь зловіще почування, ні то відраза, ні то жах, будилися в його душі при виді сих синів Ашшура.

— О Іштар, мати богів та людей! Невжеж се твої діти? — погадав і тепер, ідучи у гллуб палати.

Крізь довгі ряди служби ступав Любарна спішно, щоби зайняти місце при вході до салі прийнять. Вояки підіймали руку зі списою до висоти шолома на знак привіту, слуги клонилися до землі, цілюючи кінці пальців зігненої руки. Він сам не кланявся, бо військові, духовні та світські достойники були в середині салі. До неї не слід було йому входити, бо він командував сьогодні вартою і оставав при дверях. Станув біля одвірка й розглянувся довкруги, чи хто не помітив його неприсутности. Але сотник, який стояв напроти, усміхнувся тільки і кивнув головою у напрямі салі. Мимохіть пішов Любарна зором туди і зрозумів в мить, чому нікому було сьогодні стежити за ним.

Товсте лице Білібні було жовте мов віск, значить бліде, а короткі, грубі руки звисали безсильно на поручча високого крісла. Здалека можна було заглянути йому у великий, жовтозубий рот, бо долішня щока опадала на груди. Так виглядає людина, коли Нергаль гляне на неї своїм огненним оком і зловіщим движком покличе туди, ген у безвісти, відкіля нема повороту, а куди їдеться у глиняній, до черевика подібній, поливаній домовині. Синя, золотом нашивана одежа короля та висока золота шапка порушались разураз на престолі, наче цар сидів на глиняній кулі пращика, або наколиб його несли у носилці невправні раби.

Далеко було цареві до спокою і рівноваги, що лицювалаб цареві — намісникові Сінахірби, неустрашимого борця Сходу, перед яким дрожали всі краї від Горішнього моря до Нілю.

Лиця всіх присутних були звернені на царя. Всі стежили за грою його лица, бо з неї могли повчитися про багато дечого, чого не висказалиб королівські уста.

Білібні був очевидячки переляканий і Любарна, як неасирійський наємник, пильно прислухувався до слів, які лунали у салі. Бажав бач збагнути, чи не час уже покинути золотисту колесницю побідженого побідника та перейти до побідного бунтівника.

Перед царем стояв Беляхіддін, начальний звіздар короля, у чорній, тороками обшитій одежі. Сивава, гарна борода закручувалася у правильні звертки, а довге волосся звисало на рамена. У своїй бесіді говорив він цареві про непостійність людського щастя, про хмари на півдні та сході, як і про се, що Сін та Шамаш, се син та батько, яких ніхто не переможе у злуці, але зате можна побідити їх поодинокю...

Звичайно звіздар, вичитавши у звіздах лиху ворожбу, укривав її перед володарем, або спихав на Елям, Наїрі, Урарту, Ашґуцаїль, Халдею або Арам. Знав бач, що розгніваний володар за несповнену ворожбу вилупить йому очі, вирве язик, або й життя відбере. Сьогодні чомусьто не боявся Беляхіддін гніву короля. Видко зорі, з яких вичитував свої поуки, не бігали по склепінні бога Ану, а по землі ногами перевістників — скорочодів...

Зрозумів король слова звіздаря, зрозумів їх і Любарна. Бач один із них був Вавилонцем, а другий Арамейцем, а так один, як і другий повязав був свою судьбу зі судьбою крилатого Ашшура. Підчас коли одначе король друхлів від страху, Любарна наслухував і мотав на вус. Для короля бач не було повороту ні ласки, зради ні викруту, була тільки перемога або загибель. А йому,

сотникові, цвіте найкраще щастя на руїні великих цього світа. Побідник потребує завжди вправного й хороброго сотника, як що сей схоче зрадити ворожого короля... З під оха зиркнув Любарна на ассирійського сотника, який пригризав губи і мугикав під носом проклони. Рухом голови спитав його про причину.

— Не чуєш? — прошепотів злісно Ассирієць. — Ся проклята вавилонська собака говорить, начеб уже служба Мардукпаліддіна, а не наша, кінчила відбудову королівської палати. Видко Халдейці недалеко, а й Елям іде з ними. Буде горячо у Вавилоні. Пху! Зрадів Нергаль, шакалі винасуться як фенікійські песики, що їх поїдають тирійські богачі. Щоб їх злий урок та проказа, щоб їх...

— Тссс! Король говорить! — упімнув Любарна товариша.

Король говорив справді. Він твердо оперся на довгому скиптрі, а праву руку поклав на рукоятці короткого меча у дорогоцінній оправі. Краска поволі вертала на його лице, але голос дрожав ще помітно.

— Дяка тобі, Беляхіддін, за науку, хотяй вона у дечому не ясна. Видко твої глузди, не вивели відповідного висновку з ворожби. Покажи нам основу її, а наш королівський ум виведе потрібну поуку сам.

Начеб хто зі заду підірвав жрецеві ноги, так Беляхіддін упав черевом на землю, а з під дещо закованої одежі виставали аж до колін брудні, чорним волоссям порослі підстегня.

— Око Беля, могучий сину Шамаша-сонпя, ласкаве жерело ласки, окрашене понадою Іштари, матері царя Сінахірби, царя царів, царя сходу і заходу, пана усіх чотирьох...

— Досить, говори!

— Сьогодні ніччю ждали ми на вежі святині Беля-Мардука на появу небесних світил. Вони мали вказати своєму синові, а моїйому володареві шлях, порадити йому та допомогти у боротьбі з ворожими силами, Ось як молився я...

— Остав се! — перепинив Білібні, стукнувши довгим жезлом об долівку, викладану перловою масою в кругліві розети.

— І тоді вислухав Ану, цар неба, молитву, бо не було в ній самолюбної гадки, надії на нагороду, а була любов і віддання...

Новий стук жезла, заставив лежачого Беляхіддіна вдарити чолом об долівку не тихше від жезла і сим разом заговорив вже про саму річ.

— У третій частині ночі враз повіяв східній вітрець і зловіщі опари уступили з над божезького Бабелю. А тоді побачили ми на дорозі бога Беля, саме на полудні небес, там, відкіля у Кардуніяш приходять безстидні Кальду — Халдеї, червоне світло ворожої звізди Нерґаля. На сході, надіялися ми побачити ясну зірницю Іштари, твої опікунки-матері, о ти, зінице Беля, пальмо обильности і ласки, льве сили... Одначе не було її. З Еляму наплила якась забута Ададом хмара і заслонила усміх даючої життя богині. Зате на заході полискував зловіщо Рамман, ворожа звізда, яку самі боги окували пернем зі золота, щоби не спалив діл їхніх рук. Горе, королю, небезпека грозить твоєму пануванню, небезпека від Кальду і Еляму, від моря та східних гір! Буңтівник, який назвав себе імям твого опікуна Мардука, Мардукпаліддіа, видко задумує лихо. Він могучими чарами та закляттями перетягнув на свій бік злих духів, які налітають на нас від півдня та сходу і наносять помір на людий, заразу на скот, неврожай на поля...

Довгу хвилю панувала після слів звіддаря тишина у салі, так, що чуть було зовсім добре жужжання великих, синіх мух; їх надила до палати воня щоденно різаного мяса та трупи і кров караних злочинців... Король сів знову на престіл, але його широке лице не було вже тільки уособленням переляку. Недаром ассирійський цар Санхеріб поставив його королем-ленником у Вавилоні. Білібні боявся богів, демонів, чарів, отруї за змови, тому дрожав і блід. Тепер знав небеспеку і вмить отямився. Його салом запливше чоло стягнулося у грубі брижки, мяскі, синяві уста стиснулися у гніві, а з очий виглянув злючий барс. Усі присутні замітили зміну і кождий погадав собі:

— Гнівається, отже не боїться, а не боїться... значить, треба лукавити дальше...

Мало не всі вони були з Вавилону, Кути, Ніппуру, Сінпару. Мало не всі лякали дітий імям Сінахірби, та потайки опльовували ідоли крилатого Ашшура, якого почитали на вні, а боялися заєдно. Тут і там почувся шелест розриваного шовку, плач та хлипання, удар п'ястуків о груди і оклики: „О горе! О Ашшуре, не забудь вірних рабів своїх! Проказа Халдейцям! Чума Елямові! Шамаше-Белю! О Белю Мардуку! Спасіть, допоможіть нам!“

Нагло залунав грімкий, деңцо хриплий голос короля:

— Мовчати! Мовчіть шакалі, не вийте над стервом, заки його воня не покличе вас на пир! На меч є меч, на силу сила, на напад оборона. Тільки від чарів і проклону знаючих нема спасіння, а так... Ти Сінуціллі підіймеш зараз залогу з Кути і Сінпару, а ти Кіштїурра збереш лучників і копійників із Бабелю. Оглянеш також стіни і ворота, подбавш про асфальт, каміння

і стріли... Святий пророче! — тут звернувся до лежачого жреця, — якеж слово жде ще у тебе черги? Чому не відходиш зпоміж воєнного шуму, який визвав ти своєю ворожбою? Може ждеш нагороди? Ха! ха! Одержиш її напевно, якщо вона сповниться, або несповниться, від мене... Ну або і від кого другого! Ха, ха!

Жовті зуби короля вискалилися, зловіщі огоньки блимали в очах, а вся стаття тряслася як у лихорадці, але вже не зі страху, а від скаженої люті.

Беляхіддін бив чолом і цілував найнижчий ступінь престола.

— Могутній, хоробрий королю! Не тільки лихо пливе з уст моїх, а й добро, яке зсилають Шамаш та Сін, Іштар і Нана вірним своїм. Позволь сказати ще слово, яке так любо вразить твоє тіло, як твої діла тіло неземних божищ. Бо ще не втіряється перед тобою Ірсіт ля тарі, країна без вороття!

Лице короля злагідніло. Підняв руку і враз затихло все у салі як передше. Тільки полковники Кіштіурра і Сінуціллі вийшли попри Любарну виповняти приказ короля, а за ними ступали їх сотники. Вони ішли назадгузь і тричі падали на черево, заки вступили між ряди служби. А жрець кінчив свою ворожбу.

— З болючим серцем, зажурені й безпомічні упали ми на коліна і зі сльозами благали безсмертних, глянути на землю вибраного серед тисячів короля. Ми не прохали помочі, бо знали, що самі божества запалають гнівом на вид самоволі і нахабности проклятих халдейських собак та елямських безрог. І ось, радуйся серце і тіло моє, радійте члени мої, яснійте очі, смійтесь уста! Звуком гусел та тімпанів зазвенить на хвалу Шамашеві і Іштарі, Сінові, Нані, Марду-

кові і Єї, з якого вод узяло почин усе живуче. Ось перейшла хмара, а на сході сходило світило дня. Божеський Сін стояв на Заході, а на шляху Беля, по якому пливе крізь весь світ земля, зливалися лучі обох у червону заграву крови й пожежі. Се знак, що поява обох божеств принесе погубу ворогові на нашій землі, бо світило Шамаш се могутній цар самодержець Ашшура, се великий Сінахірба, який наділює своїм блеском короля Бабелю, Кути, Ніппуру й осялює його сніжним щитом безпеки. Доки вони спільно володіють землею, ворог найде на ній тільки кров і пожежу, погром і загибель. Увесь земний шлях бога Беля-Мардука у їхніх руках, а їм засвітить ласкою і любовою божеська Іштар!

— Слава цареві, побідникові! — загреміли в оден голос усі достойники, піднімаючи горі праву руку.

Верховий жрець Шамаша Надіну підняв очі горі і наче в екстазі закликав:

— Подумя Нерґаля спалить Елям і Кальду, лучі Беля-Шамаша стануть погубними стрілами на їх синів. Лев Ашшура захистить кігтями й зубами город Милітти, а розірве у слухний, щасливий час проклятих ворогів. Їх жінки і дочки танечниці й жрекині підуть у службу богині, або в неволю хоробрим воякам непобідимого війська.

— Хай так станеться! відповіли присутні хором, а гомін відбився луною від синьо-золотих стін салі.

Пророк піднявся з землі й став поруч із другими жрецами перед жертівником ідолів. Відізвалися гусли, труби, кіннори та сопілки, а під їх дострій поплив під склепіння салі сумерійський имн. Ніхто поза самими жрецами не розумів слів, та про те мало не всі вміли його на память. Тільки Любарна не вмів слів, а його

товариш успів уже забути, Тому стояли оба мовчки, поглядаючи на себе, як люди, що бажать собі дещо важного сказати, а не можуть.

Любі пахощі африканського гальбану, та арабського бделлію, які привозили з далека каравани верблюдів, синявими клубами заповнювали вільний простір у салі і любо дразнили ніздря присутних. Вкінці прогомонила музика, затихли голоси співців, а король став видавати потрібні прикази. Його грубий, хриплий голос лунав як рев льва, перед яким покоряються всі земні звірі, почувши його при заході сонця.

— Кіштиурра пішов, значить підеш і ти! — заговорив Любарна шепотом до товариша.

— Звісно! воно вже й надоїло товчи собою по багатому городі без гроша у калиті. Сих кілька бека, що дістанеш від короля, подразнять тебе тільки, як піт дівчини, біля якої сторожать два євнухи. Понюхаєш, плюнеш тай годі! Вчора бажав я купити кардамону, бо сподівався у вечері жінки одного купця, який їздить разураз у Тир за пахощами та пурпурою. І щож скажеш? я видав на кардамон, мясо й солодоці усі гроші, які дістав на тиждень, сусідка захоріла й не прийшла, у ночі закралися до хати святі мални зі сусіднього городу Милітті, виїли усі солодоці, розсипали кардамон, а мясо засмерділося. Егеж!

В сю мить почув сотник своє ім'я голосно викликане королем. Прожогом кинувся до престолу.

— Г'мільсін! — почув приказ, — поїдеш до царя Сінахірби з письмом, яке наладить тобі Беляхіддін, ще перед заходом сонця.

Г'мільсін упав на черево, на знак послуху. Цар махнув рукою і величезна саля стала опорожнюватися. Король відійшов за занавісу, а Любарна велів воякам відійти у вартівню.

II.

Ягве й Адон.

Солодкі пахощі шафрану, кретійської живиці стробу та арабського ладану синявими клубами підіймалися з гарної, срібної кадильниці під стелю кімнатки Даяни. На великій, серійською тканиною критій подушці спочивало дівча та з золоті тарілки ласувало медяники і дактилі.

Молода, кругла грудь раз у раз підіймалася зітханням, та зі свіжих, повних губ не сходила усмішка весілля. Видко солодкою була і причина зітханья. Не жура заставляла серденько битися, а розпірала його радість, неказана розкіш спомину та ще краща надія на майбутнє сповнення... Довгу хвилю заслухувалася дівчина у биття серденька. Довгу хвилю нагадувала собі кожний движок любимого, кожде його слово; мимохить дотикала руками сих місць, яких доторкалися його пальці. Вкінці зіснула з плечей туніку і витягнула рамена понад голову, наче віддаючися всеціло обіймові, а пупянки грудий порожевіли і ярко відзначилися від матової краски шкіри. Люба втома томила її члени, наче солодке знесилення після жертви, яку всяка жінка підносить безсмертній Милітті. Та ось дві маленькі слезинки заблестіли в кутиках її очей. Ні, не розкіш палила її, а спрага-бажання, невтишене бажання несповненого...

Швидким рухом сплеснула в руки. На порозі зачорніла темна стать старої невільниці-Сирійки.

— Хочу Ліі! — приказала тоном розпещеної дитини.

— Ліі, дитинко? Щастя перед тобою і за тобою стелиться лідійським ковром. Саме тепер Лія у челядній розказує про війну.

— Війну? Яку війну?

— Та якусь там війну вигадали жреці на вежі Беля-Шамаша, то вона видко й буде, бо вони завсігди кажуть правду... Лія каже, що буде те саме, що сьому два роки, коли цар Сінахірба поставив над Вавилоном короля Білібні.

— Ага, поклич но її... і... і найди для неї кіннор.

Невільниця счезла, а по хвилі почувися у подвіррі легкі кроки. Живо підвела ся дівчина і кинулася на низьку лежанку під стіною, яку покривали вавилонські килими. З малого стільчика узяла глиняну, синьо-поливану мисчину і по хвилі сильна вона рожевого олію наповнила повітря. На порозі станула висока жовтолиця стать жінки, одітої у полотняну одіж без ніяких прикрас. Чорний волос вінцем окружав її голову, до якої прикріплена була чорна заслона. По чертах лица та по великих карих очах можна було догадуватись колишньої краси сеї жінки, та ось тепер не було з неї і сліду. Уста кривив якийсь гіркий усміх, а карі очі гляділи фальшиво. В руці держала кіннор, многострунну хананейську гарфу.

— Привіт тобі, вавилонська роже! — начала тихим, солодким голосом. — На твій приказ являюся наче на приказ Я... то єсть Баля-Мардука, побідника.

— Лія, сядь оттуть на подушці і заспівай мені сю пісню... ти знаєш, сю про кедри і Адона... ти її співала вчора в огороді.

Хвилину гляділа Лія на дівчину з під ока,
її зір переносився з лица на обнажені груди,
та дрозачі пальці рук і злісний усміх промайнув
по пергамінових ягодах. Жваво ударила по
струнах, добіраючи акорду, аж безладні звуки
злилися у ніжну, але пристрасну мелодію.

Любимий мій, як кедр Ливану,
Як сонце ясний його зір,
Мов Баль-Мелькарт з високих гір,
Він зрить на дівчину кохану.

І зійде в хату, у винницю,
В оливник ляже спочивать,
Мене щасливу обійнять,
Пірнуть у роскоші криницю.

Пишається в кленовім гаю
Ніжненька цвітка-анемон,
Се бог любви — краси Адон...
За ним я тужу — поміраю.

Оттак обнять його хотіла,
Щоб навіть віддих стих, замовк,
Щоби змінилася у шовк
Палка понада мого тіла!

Дарма, Адон звідний, невірний
Ізчез в віддалі піль та нив,
Тугу болючу полишив
І сумерк самітній, вечірний.

Наче у якійсь неземній екстазі услухувалася
дівчина у глибокі мінорові переливи пісні. Хли-
пання здавлювали її горлянку, а кров хви-
лями вдаряла до голови і красила ягоди цвіт-
кою маку. Хвилювала пружиста грудь нерівно,
пристрасно, уста ловили віддих наче в утомі.
Коли прозвучали останні тони, Даяна закрила
лице руками і ровплакалася.

— Ти виспівала усе моє серце! — сказала.
— Відкіля ти знаєш його?

Лія тріснула пальцями, наче відганяючи злий урок, а відтак ударила себе тричі у висохлу груди, наче жалібниця або покутниця.

— Відкіля, питаєш? — заговорила. — Зі спомину, дівчино, з привида подій молодости, там далеко в Аматі над бистротечним Ярмуком, що пливе в Йордан. Оттам цвіла я колись, як і ти, Даяно і тоді любив мене молодець зі Саміріни. Одначе батько прокляв його, як Самарянина, бо повляв, Самаряни поганці, що кланяються ідолам. А я, яку всі величали тоді рожею з Аматі, занастила тоді свою долю, бо не вірила у всемогучу понаду Адона. Казав мені мій Адана: Покинь нахабного самолюбного батька, покинь нажерливого Ягве, іди за мною й Адонам, Ашторет ласкавица всіх богів, вона людям мати, а твій Ягве кат. Я не послухала і минали роки за роками. Приходили по мене свати з Гадарпи а навіть із далекою Ябету, але Адана убив одного ножем, а на другого наслав опришків, які ограбили каравану й оставили нагим і пораним у пустині. Аж прийшов цар Шаррукін у Саміріну, забрав рожу з Аматі і кинув її на поталу своїм воякам. Мене знасилували, споганили, виволочили у грязі та пілі табору, доки не угледів мене князь Білібні і не купив від могого тодішнього власника за один кікар хананейського гроша. Оттак не встеріг мене Ягве від загибіли, а на мість Адона й Ашторет поцілувала мене... Іштар. З того часу співаю сю пісню, а всі, чье серце загляділося в Адона, радо слухають її. Ти любиш, дівчино, правда?

— Ох, так! — вирвалося у дівчини. — Усі мої члени пожадають його, уста цілують повітря, яке напливає сюди через стіну королівського

саду. Мене окружає відусіль подих Беля-Мардука уосібнення мужеської сили, а у грудь вселилася, ніга Милітти. О Любарно!

Наче вжалена, звернулася Лія живо до діва чини.

— Що ти, нещасна? Яке се ймення сказала ти? Невже се ймення твого любимого?

— Ох так, Лія! Се він, він, лискучий, величний як бог, як король, як закоханий у власній красі Адон...

— Гей! не у власну красу заглядився він, а в гнучкий стан та широкі бедра цариці Лямашу, ассирійської княжни. Вона знадила його вогким поцілуєм нечистої похоті, якою горить до м'язистого хлопця жінка сутуловатого старця. Ха! Ха! Не раз гляділа я у її скісні очі та грубі черти. Вона очевидячки відьма-чарівниця. Вона причарувала його, се певне. Ти дівчино погляди знаючого маґа-жреця, хай він відшептає замову.

Наче стріла Раммана-перуна поразили слова Лії Даяну. Вона вся опала, осунулася, черти лица помертвіли, тільки дрогання приймало раз-ураз її члени. Вся кров утікла до серця і їй здавалося, що ось ось прийдеться зімліти від сердешнього болю.

— Горе! — прошептала — перед воротами домівки поставив батько два крилаті бики, відганяти демонів ночі, відьом та духів, але я нещасна бігала над воду повидатися з Любарною. Горе! з води бере початок усе; з неї і вийшли ті сили, які стають поміж нами стіною виспою та грубшою від огорожі королівського саду. Ах, знаю вже тепер, що се зависть переїнила сьогодні наші любовці. Чари, кажеш, Лія? О кажи мені, нещасній, що робити? До кого йти відмовити сі чари Ассирійки?

— Недалеко відсіля — відповіла Жидівка — живе архіреї царя демонів Сінїта, осводителя богів і людей від чарів та злого уроку. Він ще молодий, але знаючий, родом із Кути. Сьому два роки був єреєм Беля-Мардука, бо-король Мардук-наліддін любив його більше всіх голених лобів. Його ймення Сінмубалліт і він знає всі закляття Шарпу і Маклю, а навіть вмів їх виписати червоною краскою на цеголці, або на кедровій табличці. З цього він і живе, бо Білібні занятий відбудовою палати і не дбає про храми. Зате усякий радо зберігає кроки свого життя від впливу злих демонів. Ба, Сінмубалліт вмів навіть поставити гороскоп, якщо начальний жрець Беля-хїддін пустить його на вежу звіздарів. Туди звернися дою, а певно не пожалієш. Бо жерело життя укрите від ока людей, а головно ми, жінки мало коли звертаємо увагу на його закони. Ні час, ні віддаль, ні причини, ні наслідки не займають нас так як самі події, явища. Тим-то ми тільки цвітами пишаємося у віночках, якими оплітають кам'яні стовпи святині. Не пересиплеться й половина піску у клепсидрі, як вони зміняться у погану, відразливо вонючу хопту. Як жрець зівялу гірлянду, кине побідний муж жінку за себе на плюгавий шлях життя і йде далі, бо що йому там! Він навіть у храмі Астарті тужить за блиском соняшної слави, навіть там обдає його подих Бааля-Мольоха. Тому дорожи, дою, ласкою Адона. Вона коротка, та в ній увесь зміст життя жінки, як довго вона з метелика не змінилася в лилика.

Широко розплющеними очима гляділа Даяна у суворе лице Жидівки. Не розуміла вона зовсім дивної мішанини сирійсько-фенікійських понять із вавилонськими, які складалися на круговір Лії, поняла одначе, що надприродна сила якогось жреця віддасть їй те, що забрала друга...

А чи є що близьче. природніше від надприродної причини?...

— Ах, заведи мене, Ліє до сього жреця! Я возьму зі собою рабсара, тобто найстаршого євнуха могого батька і підемо у город. Я боюся сама...

Злісний усміх у друге викривив висохлі губи невільниці.

— Ти боїшся, Даяно, небажаного обійму, від якого не тікає ніяка жінка Вавилону, начеб не такою, а другою була доля жінки. Ха-ха! Ти бажавш видерти соперниці твогого Адона... Га! Вибору не дали нам боги, ні! Місяць Хабар відбиває своїм лицем тільки лучі Баля-сонця, жіноче лоно приймає у себе зачаток життя, відкиб він не йшов. Поневолили боги нашу волю, обезсилили нашу силу, обездушили духа. Ми, крихка посуда, з якої текуть пахощі мальобатру, мірри, ладану, нарду, шафрану, а яку товче без труду незручний раб... Та я поможу тобі. Сьогдня вечером, коли зайде зоря Іштари, підемо на той бік Арахту. Працдай!

Вийшовши з кімнати Даяни, швидким кроком пробігла Лія підсіння на діорітових стовпах, яке окружало звідусіль невеликий басен води. При воді цвіли у поливаних вазах насажені цвіти, а земля була висипана чорним коралевим піском. Золоті арабески красили червоні стіни підсіння, у яких ту і там видніли двері до кімнат, а долівку під стовпами вистелювали грубі вавилонські та лідійські коври. Оттут кинула Лія кіннор на пісок, так що зтиха, жалібно зазвеніли струни, а з її уст вирвався стогін, наче стогін матері, яка оплакує первенця.

— Прости, Ягве! Прости, страшний, єдиний, пажерливий Боже, царю усього, прости, Шаддаї! Не йди на суд із рабинею, яка не спі-

ваб твоєї слави, тільки нечистих ідолів. Яж не зводжу сих проклятих поган, а вганяю тільки дальше у безглуздя, щоби вони тим швидче стали жертвами твого страшного, погубного гніву...

Раз-у-раз вдаряла себе кулаками у грудь, а на голову сипала чорний, коралевий пісок із над водоему.

І не снилося Лії, як швидко повисне сей гнів Єдиного над ненависними її ворогами. Вже у самій внутрішній часті палати Ніргалюхізіба, де пробували жінки, їх жіноча прислуга та евнухи, було пусто і безлюдно. Усі молодші товпилися біля стіни, яка ділила огород від подвіря, затагали на лица заслони і живо розправляли про щось, наче стадо гусей, які у місяці Нізані беруться летіти на північ. Старші жінки та рабині, на яких не могло вже з пожаданням спочити око власника чи його синів, бігли на подвіря, де товпилися мужеська прислуга, ратники і візники, кухарі, огородники, конюхи, пастиухи та їхні наставники у різнобарвних довгих полотнянках та хустинах на голові. Ратники живо надягали шкіряні каптани та кінчасті спіжеві шоломи або шкіряні чепці, папинали тятиви на луки, вивозили у кошах випалювані з глини кулі до праці і снопи стріл. На великому точилі двох нагих Мадаїв відточувало короткі асирійські мечі, а їх білі зуби шкірилися у немилу усміхові із під малинових, мяских уст. Від поту ліпилося їх просте волосся до чола а зі звуку їх голосів можна було вичути радість..

— Ось і війна! — погадала Лія — Беляхідін не помилився. — І бігом почвалаала у сусідню палату короля-намісника Білібні.

Та як тільки вибігла на вулицю, пірвала її зі собою нестримна ріка людських голів, яка пропливала від осередку города до полудневих халдейських воріт. З трудом пробивали собі дорогу крізь товпу ратники, яких візав був до поготівля полковник Кінтіурра. Цікавість охопила Лію, як полумя очеретяну стріху мужицької ліп'янки. Підбрала децю довгі складки одягу, а побачивши, як Любарна виїздив саме з воріт королівської палати на високій боевій колесниці, жваво розіпхала найблизчих і найшлася біля лівого колеса. Кілька пар рук бажало її віддрюлити, але Любарна угледів повірницю його тайних сходин із королевою Лямашу і дав їм знак оставити її при ньому. Ассирійці послухали, але кляли під носом, собі у бороду. — Стара жінка біля лівого колеса при виїзді у бій... що за погана ворожба!

І всі без виїмки перейшли на правий бік.

Полудневі халдейські ворота Вавилону були з твердого пальмового дерева, окутого мідяною бляхою. Уздовж і півперек перехрещувалися на ній круглі, позолочувані розети, уложені у взористі бордюри. Вершок воріт прикрашував золотий ідол Бея-Мардука з тіярою на голові а скиптром у правій руці. По боках стояли високі, чотиригранні вежі з критими вичілками. Від першого поверха почавши, чорніли у суцільні грубезних стін численні, темні отвори стрільниць, а верхки веж обмережували зубці, густо обставлені лучниками.

Біля воріт суятився Кінтіурра, уставляючи прибуваючих ратників та розсилаючи ассирійські сотні на важніші точки стіни. Кільканадцятьох сотників помогало йому при цьому. Вони збирали жовнів із своїх відділів, уставляли їх у ряди, несвоїх відсилали куди слідувало; тростини сви-

стіли в їх справних руках і раз-у-раз спадали то на хребет неслухняного чи непонятливого вояка, то на зазіваних видців, які перепинювали своєю товпою рухи війська. Мимо сього одначе, що кожда війна грозить городові облогою, голодом, помором та всіми другими страхіттями, загальний настрій товпи був веселий, погідний, весняний, як синє чудове небо Ану над Вавилоном, як шумні, бистрі хвилі підбувшого Фрату біля нього. Дотепи, регіт, сороміцькі та глумливі пісоньки уносилися над товпою, як метелики над цвітником. Здивований Любарна обкинув оком зборище і нагло зрозумів усе: настрій товпи, пізний прихід ратників, гнів Кіштіурри, суятливість сотників. Ворог, який надходив, сеж були Халдейці й Еляміти, давні вороги, але вони оули далеко не такі страшні та люті як лев Ашшура...

Зіскочив із колесниці і жваво побіг східцями на прибрану вежу. У всіх казаматах, на всіх поверхах крутилися оборонці: кількадесять Ассирійців та вдесятеро більше Вавилонців. Воїни Ашшура морщили брови та з під лоба гляділи на говірких, веселих Вавилонців, братів по крові, а ворогів по серцю. Від часу до часу почувалися прикази старших жовнірів та хриплі, горляні голоси молодших, які робили замітки, або взивали богів Ашшура.

Їм відповідав регіт вавилонських ополченців, які разураз робили щось недоладу, товпилися, потикалися, падали, прохали прощення...

Далеко бач був лев Сівахірба, близько Мардукпалідін, а з ним свобода усіх міст від налогів і бранки, від гнету, насильства та жовнірської влади. Щось як тривога або лихе передчуття здавило серце Любарни.

— О Іштар-царице, яку вибрало серце моє, — зітхнув, — просвіти свого поклонника! Ти схо-

дила у тьмаве, підземне царство Іркаллі, з якого нема повороту, ти сяєш на всіх трьох шляхах неба, ти женою Ашшурові... ти знаєш усе. Ти знаєш, що я як хробак між кертцею а птицею, не знаю куди дітися. Невжеж я тільки хробак?

З вишки вежі обкинуло його око рівненку як столовина околицю, зелену як смарагд від пальмових гаїв, лискучу від вод ріки, розлитих у безлічі каналів та проток.

Проста як ратище списи дорога ішла від воріт у південно-східньому напрямі і на сій дорозі далеко, далеко мерехтіло щось, що скидалося на велетенського пестрого вужа курави.

Любарна застиг на місці.

— Ідуть, ідуть! — закричав біля нього Баабі Амату, високий, у шкіряний панцир одітий, сивавий Вавилонець, з мечем при боці та топором у руці.

— Баабі Амату, воротарю! — закричав із долу голос полковника. — Сюда ходи, чортове насіння!

Воротар здригнувся, ухопив маленьку, чортячу машкару, яку носив на груди як амулет і тричі плюнув на неї. Злий демон, бач, завсиди уносився над зборищем людей і легко було його викликати собі або другому на нещастя. Воротар побіг сходами в долину, а Любарна побачив, як від сього змія на півдні, відділилася частинка і швидко як птиця наближалася до воріт. Ось вона вже й тут. На високих, ясно сірих дромедарах сиділо кількох мужів. Ярко червоні чап्राки, золоті борти, бирюза, ляпис лязулі та струсячі пера прикрашували упряж, а коли перший іздець зліз із верблюда, всі аж ахнули. Багрянниця крилася дословно під шнурми перел із південного моря, діамантів та смарагдів, а під нею блистів як лице Беля-Шамаша золотий нагрудник. Вмить замовкло

усе, а й по товпі наче повіяло холодом жаху-тривоги. Вона помертвіла вже на сам вид подиву, жаху і зацікавлення, яке оказували сі, що бачили з вершків стін прибуваюче посольство.

Та в сю хвилю зазвеніли дзвіночки та струни гарф, а сопілки у яркому противенстві до поважного чи грізного настрою загалу, насвистували ніжну, солодку, але скочну танечну мелодію жрекинь Милітти. До півтіла обнажені, а впрочім у прозору ґазу одіті танечниці ступали у двох рядах вулицею, яка вмить отворилася серед товпи. Із під штучно антімоном продовжених брів гляділи палкі, лискучі очі по товпі, визиваючи за собою спрагнених любови мужів у залишся недалекі святині. Круглі бедра та наче з алябастру точені коліна виконували ритмічні рухи, які наслідували хвилями рух жіночого тіла у найвисшій любовній екстазі. Очі прижмурювалися, голови відхилялися в зад, повні рамена витягалися вперед, наче придавити бажали любимого до круглих півкуль цвітучих грудей.

— Беліт інаві, Милітта вітас Мардукпаліддіна! — зашуміло в товпі.

Усім зором та уявою втонув Любарна у сій картині освяченої богами роскоші. Кожда понада жіночого тіла запалювала у його крові огні страсти і закривала собою все проче. Але навтьямно, вперто вертав спомин теперішньої хвилі, а з обох супротивних поривів родилася мука, страшна люта мука, як ось сі, які терпить ассирійський воєнний бранець після бою... А в тім із-за стіни загудів грімко голос окличника, який домагався отворення воріт.

— Пітаа ба-абка... — кричав, — пітаа ба-абка, ма люруба анаку! Отвори свої ворота, щоб я увійшов!

— А хто там? — хрипло поспитав Кіштиурра.

— Се я, Мардукпаліддін, король королів, володар сходу і заходу, король Халдеї, Вавилону, Кути, Ніппуру, я, що подавав руку Белеві-Мардукові. Я король краю Біт-якіні, володар південного моря. Зі мною йде Хумбанігаш, король західних гір, володар Сузи і Еляму, а йдемо до вавилонського князя Білібні, достойного любимця богів, який управляє землею за ласкою безсмертних... Пітаа...

— Відчини! — приказав Коштіурра, а тихий брязк пішов по рядах асирійських вояків.

Любарта ухопився за голову.

— Іштаро! Рятуй мене! Просвіти мене! — шептав.

Але вмить нагадав собі свої повинности. Збіг східцями у долину, а коли посли ворожих королів увійшли в город, покликав звичайним голосом команди варту і повів приходнів у палату Білібні.

III.

Чари.

Вечеріло. З високої вежі Беля-Шамаша поплили у червоне небо на прощання заходячому сонцю жертовні дими та спів хору жреців. Купці забирали з вулиць розложені на рогожах товари, ремісники замикали робітні. Жінки і дочки бідніщих, спільно з невірлицями багатших несли на головах глиняні збани або шкіряні бордюги з водою. Матері кликали дітей у хату, а з численних шкіль висипала дівчора з пальмовими листками та кедровими табличками під пахою. Діти пустували по вулицях, тручали одні других на старших прохожих, малювали червоною краскою з писального глечика всілякі узорі на білих одежах зівак або й собі на лиці. Подекуди починалася бійка, гамір та крик, доки не підбіг молодий помічник учителя і не розігнав закукурічених борців влучними ударами тростини. Вкінці кедрові та альоєсові поліна ярким, червоним полум'ям, а вслід за сим до уставлених по рогах важніщих вулиць глеків з асфальтом підійшли міські невірлиці зі смолоскипами і запалили їх. Червоне, димне, меркотяче світло розясняло дещо пітьму швидко западаючої ночі.

Усе те повторювалося що вечера з дня на день, з року на рік, від коли Вавилоном у сум-

раці віків заволодів цар-законодавець Гамурабі. Усякий привик до сього ладу, якого не нарушили навіть ассирійські грабіжники, Тіглат-пізезер, Шаррукін та Сінахірба. Шанували його й елямські завойовники. Городські старшини піддержували його навіть у хвилях розгрому, грабіжі, насильства, морду й пожежі, ось як перед двома роками, коли цар Сінахірба прогнав був Мардукпаліддіна і віддав город жовнірам.

Однак сього вечера спокій був тільки позірний. Ось від сходу та півдня стояла на небі червона заграва, якої відблеск погрюжав лица у кривавій сутіні. Се були незлічимі огні халдейсько-елямського табору. Їм приглядалися зі стіни та воріт вавилонські ратники та ассирійські сотники, сі останні, занепокоєні ще довгим гостюванням послів у палаті Білібні. При воротах та біля бочок зі земною смолою товпилися мешканці города у довгих, темних плащах, з під яких виглядала зброя... В виду сього Кіштїурра стягнув ассирійські полки у північну і середущу палату, а також у святиню Беля Мардука, які виповнювали собою північну частину міста. Ось тут на острові між Фратом а каналом Арахту, ладився ассирійський полковник до завзятої оборони, бо надіявся помочі від Сінуціллі, який виїхав був ще ранком. Він помітив був гаразд байдужність вавилонського ополчення до боротьби з ворогом і зясував собі в мить, що розбиті на сотні Ассирійці не остояться навіть проти самих мешканців, не то проти ворожого війська. Тому видав потрібні прикази та післав до короля прохання, перенестися зараз після відправи послів до середньої палати. Відповідь не приходила, ассирійські сотні покидали свої становища на стінах, а міровий крок вишколених у сотні воен ветеранів Ашшура лунав у вечірньому за-

тишші. Сі рухи військ викликували валяву сплетень, які на подобу лиликів з бистротою стріли пролітали від хати до хати. Товпи біля огнів більшали з кожною хвилиною, неспокійні та мовчаливі, повні очікування. Вулицями снувалися гуртки мужів, а затрівочені дворові та вуличні собаки вили зтиха по кутах у передчутті чогось страшного, великого, Неспокійна се була ніч, як звичайно ніч державних переворотів.

Ніхто й не звернув уваги, що із воріт королівської палати вийшло троє людей у довгих плащах з каптурами. Таких як вони, шлялися тисячі по всім усюдам. Без перешкоди перейшли поміж товпою і подалися у вузкий, темний переулок, який кінчився над каналом Арахту. От тут застукали до низьких воріт невеличкої, очеретом критої хатчини. Хлопець підліток відчинив їм.

— Хто ви? — спитав.

— Се я, Лія з Амати, веду гостей святому Сінмубаллітові.

Увійшли. Доволі довгим, темним проходом ступали вперед, доки з поза навіси на право не заблимає світло. Хлопець відхилив її і прихожі побачили при столі високого, худощавого мужа в середньому віці з довгою, старанно плеканою, чорною бородою та кучерявим волоссям. Низьке чоло закривала перепаска з таємничими знаками магичної науки, а при світлі малого каганця видно було порозкидані кедрові таблички, глечик із червоною краскою та маленьку кистку.

Низенько поклонилася Лія та стала шепотом, на арамейській мові пояснювати магові ціль прибуття. Довго слухав він, вкінці встав, випрямився у весь ріст, так що головою досягав майже стелі і спитав:

— А чи ти, Даяно, дочко Нір'галюхізіба, не знаєш, що сьогодні важніщі закляття та ворожби творяться при божих храмах? Хтож поручить тобі, що божеський Сініс захоче знизитися від королів та царів до тебе.

— Ох святий отче, відьма, про яку говорить Лія, ділить ложе короля... Вона... імя її...

Живо поклав жрець руку на уста дівчини.

— Не називай прилюдно імени, яке мають вчути тільки духи! — сказав. — Вийдіть обоє, а нас оставте самих.

Неохоче оставив рабсаріс Даяну самою, тим паче, що не дальше як за три дні мала вона принести зі себе жертву Милітті. Але Лія силою потягла його до дверей, а дівчина остала зі жрецем.

— Яке є імення твоєї соперниці? — спитав, а коли побачив, що Даяна вагається, додав: — Чужим людям не слід його казати, бо вони моглиби кинути злий урок на нашу магію. Зате я мушу її знати, бо тут урок кидаю я. Розумієш мене?

— Розумію. Се Лямашу, жінка короля, ассирійська княжна. Вона надить до себе могого любимого. Я бажалаб його бачити першим у святині Милітті...

— Ага! — Вирвалося у жреця, а його суворий погляд обкинув струнку статк дівчини від голови до ніг.

— Так! Але Лія каже, що вона перепинить його, відверне його серце від мене і я попаду в обійми якогось чужинця.

Жрець пригриз мяскі, віддуть губи.

— Так хоче закон Милітті! — сказав суворо. — Богиня править від тебе жертви твоєї

невинности, а ти маєш віддати її у її святині. Хай здасться тобі, що сей чужинець то жрець або її саме божество...

— Святий отче, Любарна чужинець, Арамець. Він чужий тобі, мені, чужий і богині.

— І я не з Вавилону!... — начав, але не скінчив гадки. Швидко почав поратися по кімнатці.

Перш усього налив у сковороду дрібку скального олію, а з воску виліпив вправно фігурку жінки. Разураз повторював при сьому закляття, які читав з чималої кедрової таблички. Опісля застромив фігурку на дротик, а через плече перевісив серійську стяжку з написами, подібними до написів на перепасці. З великого шкіряного мішка насипав у сковороду вугілля, а там підпалив усе довгою тріскою. Живо спалахнув скальний олії, чорний копоть піднявся під низьку стелю кімнатки, а жрець підняв руку над полум'ям і говорив спровола:

— Я, архієрей, підпалю сковороду з вугіллям і вкидаю туди розвязку. Я, святий жрець бога Ба, післанець бога Меродаха...

Кинув у багаття жмінку пшениці і швидко удушлива воня паленого зерна наповнила кімнатку. Жрець докинув ще ладану, а коли вигорів ладан, погасив усе водою і так говорив далі:

— І ось гашу я сковороду, яку підпалив, гашу полум'я, яке роздув, придавлюю пшеницю, яку туди насипав. І як гашу сковороду з вугіллям, як пригашую полум'я, як задавлюю пшеницю, так нехай Сініс, що освободжує богів і людей, розв'яже вузол, який зав'язав. Нехай Любарні, синові Газаеля стане знову отвором серце його бога й богині, хай простять йому провину, хай спасуть, і розв'яжуть його нині...

Тут підняв обі руки в гору і закликав грімко.

— І хай повернуть його серце до бажань Даяни, дочки Нірг'алюхізіба!

Хвильку постояв з похиленою головою, а там начеркнув на столі білою крейдою круг і швидко виповнив його магічними знаками. Опісля поклав у круг мисчину з вугіллям і розпаливши як перше, спитав:

— Чи бажаєш смерти чарівниці?

Дівчина здригнулася. Слова закляття, удушлива вона зерна, ладану й скального олію та погляд очий загадкового мужа увели її в рід нестями. І аж тепер звернені до неї слова вирвали її насильно з отупіння, наче удар батога сплячого раба. І враз наче всохле листя у вітрі, закрутилися у мізку дівчини бажання й почування. Злість, ненависть мішалися з надією на швидке сповнення задушевної мрії у хаос, серед якого счезли всі означені напрямки. Щораз то більше брала верх радість розкішного очікування, в очах заблестіли сльози ніжності... Та ось глянула на воскову куклу, завішену на дротику і в сей мент виповзла із закутин її серця... злоба.

— Так! — сказала.

— То дай мені ніж або шпильку з твого волосся!

Мовчки подала йому Даяна довгу шпильку, якої головку творив сороміцький емблем богині Милітті, вирізаний із червоного коралю.

Жрець підняв шпильку горі наче ніж над груддю кукли і заговорив наче у злости:

— Знаю тебе, скажена відьмо, у якої серці живе слово могого нещастя. На твоєму язиці зродився злий урок, на твоїх запінених губах

повстала отрута, у слідах твоїх ніг стоїть смерть. Ти відьмо, ось я хапаю твої швидкі ноги, хапаю на ходу твої коліна, хапаю твої розмахані руки, і вяжу їх тобі на зад..

Тут вбив шпильку у ліву грудь кукли, а там держав воскову фігурку над огнем, щоби стояла.

— Нехай лискучий бог місяця знищить твоє тіло, укине тебе у пропасть, повну води й огню! Як обрїй сеї печаті, так нехай помертвіє й поблідне твоє лице, о проклята відьмо!*)

Зі сиком падав стоплений віск у багаття й піднімався палахкотячими язичками. Широко розплющеними очима ловила дівчина кождий движок жреця, а коли остання краплина воску згоріла в огні, почувла нагло, що слабне. Наче крізь сон почувла слова жреця, який наказував її ставитися у святині Милітті в означену пору, бо інакше чари втратять всяке значіння. Останнім вражінням був погляд великих, чорних очий жреця, які уставилися в її стать з якимсь диким виразом.. — Втратила тямку і віджила аж на дворі, піддержувана євнухом та Лією. Швидко найшлася дома, і тут заснула кам'яним сном.

Не бачила вона, як Лія чомусьто дуже спїшно побігла до гарему Білібні і довго, довго ходила по городі з королівським рабсаром. Коли розлучалися, крикнула ще:

— Але тям се, що його треба пощадити, бо се чари, які кидає вона, а не його нахабність. Він молодший від неї, знаєш!

Грубий євнух усміхнувся солодко до Лії і кивнув головою на знак згоди. По сім побігла Жидівка між службу короля, щоби розпитати, про події, які скоїлися підчас її неприсутности.

*) Закляття автентичні.

А було їх чимало.

Біля другої години ночі, саме тоді, коли Сінмубалліт кінчив свої закляття, втратили товпи Вавилонців останки терпцю. Вони кинулися до стін та воріт і прибрали таку грізну поставу, що ассирійські сотники покинули ратників і відійшли у став Кіштиурри. Якби Мардукпаліддін післав був тоді на ворога хочби тисячку-дві копійників, не треба булоби переговорів. Одначе він знав, що значить у війні прихильність населення великих міст, тому ждав, аж вернуть послі.

Тимчасом Білібні піднів на своїому престолі. Намість крови струвою плило вино, яким приймав послів Мардукпаліддіна. Однак годі було при усій віжливости, ласкавости та щедрих дарунках ви-торгувати у висланців хочби й один день про-волоки.

— Сінахірба, — відповідали, — стоїть з військом, яке щойно побилло королів Наїрі і Урарту, біля Арбелі. Там мають принести жертви арбельській Іштарі. Арам піднявся вправді на заході, але син царя, Апшурнадіншума і тарган Апільсін прямують двома шляхами туди, один на Саміріну, другий на Едессу. Поділилася сила царя Нініви, і якщо ми тут ставимо опір йому, піднявши весь Кардуніяш (Вавилонію) і Біт-Якіні, то счезне з перед лица Беля се страхіття Іркаллі, що назвало себе царством Апшура. І саме тому треба нам города Бабелю зараз, щоби на случай побіди Сінахірби, розбилася його нахабність об небостежні стіни твердині.

Крутився Білібні, наче притоптана гадюка, доки не загрозили послі приступом. Тоді рішився уступити і торгувався тільки про подробиці. Послі обіцяли йому богаті дари в золоті, лазуровику та жемчугах. Лишали гідність володаря Бабелю та дозволили вислати звідомлення до Сінахірби,

будьтоби уступав тільки під напором населення. Так звалював усю вину передачі города на населення і на случай невдачі був певний ласки царя. Для себе добув чимале богацтво, а заховував те саме становище супроти Мардукпаліддіна, як передше займав супроти царя Ассирії. Саме обіцювали послы постаратися, щоби ні один із Ассирійців не пережив піддачі і не звідомив царя про властивий перебіг справи, коли надійшла товпа, підбурювана давними достойниками Мардукпаліддіна з перед двох літ. Вона домагалася мести на Ашшурі за грабіж та морди, за стони та сльози Вавилону, Кути, Ніппуру, за покорення Халдеї, Араму, Наїрі, Мітанні, за несказані муки, які вся земля терпіла від завойовників Сходу. Вона домагалася союзу з Елямом та Халдеєю і піддачі города.

І тоді Білібні уступив.

Крик шаленої радості потряс повітрям. Тисячі огнів запалали по всіх вулицях і вмить отворилися ворота.

Тільки північний кінець міста дрімав у пітьмі, де у невикінченій палаті вавилонських королів ночували полки Кіштіурри.

Але не судилося їм спати сеї ночі. З перед палати подалися товпи з окликом: „Смерть Ашшурові!“ у городи святині Беля Мардука та королівських палат, а за ними удалася туди й халдейська піхота. Була вона узброєна на ассирійський лад, а завзяття мести та певність переваги вирівнювали ріжницю у вправі та витривалості. Оттут у закутині города завелася страшна, безпощадна боротьба на смерть. Яких сто тисяч Вавилонців налягло на шість тисяч копійників царя Сінахірби. Вони окружили ворога звідусіль та засипували кулями з пращ, стрілами, ратищами та цеглами. Завзято боролися нападени, та

про те коли розсвіт порожевив ідол Беля Шамаша на вищій святині, вже тільки половина героїв відступила на піраміду Беля Мардука. А тоді одним скоком накиннулися на них Халдеї...

IV.

Іштар, чи Милітта?

Один із перших дізнався про рішення короля Любарна і він вмить поняв, що хвилева перевага є по стороні ворогів Ашшура. Страховинний лев був далеко; звернувши велику голову на захід, скалив зуби на далекий Арам, а його рев доносився до моря. На Вавилон падала тільки його тінь і хотяй вона була теж грізна, то все таки тінь, не кров і не пожежа..

При виді халдейської піхоти молодець зрозумів, що ворохобня переміняється у війну, а тим самим нема пощади ні для кого. Зараз скинув шолом, плащ та нагрудник; легкий вовняний одяг арамейського лучника заняв їх місце, а зпід короткої спіднички та фалдистої нагортки тим краще виступали наче з бронзу ковані мязи стегон та рамен. Зразу прилучився Любарна до лучників, які з дахів хат та з висоти стін засипували стрільнами асирійські сотні у городах і дивну розкіш відчував у сьому, що може слати пірнатих післанців смерти у стиснені ряди противників. Та проте ся радість мала у собі щось злочинне, щось, що заставляло здригатися його серце. Кільки разів відкинулася взад одіта у гребенастий шолом голова чорнобородого ветерана, тільки разів видавалося йому, що за злочином мусить прийти і кара..

Правда, слізна згадка змальовувала зразу яркими красками таких самих, а може і тих самих мужів, як вони зі страшною послідовністю вирубували пальмові гаї, оливники, фігові деревця та винниці довкола многолюдного Гамату... Він бачив що раз то ближше присувані воєнні, шопи, тарани, помости з драбин, а вкінці непроглядну товпу розшалілих звірюк, яка через заборолу рікою перевалила у нещасне місто. Його брати, батько-мати, його дванацятьлітня сестричка, точ в точ Даяна,.. ех!

Фрр! фрр! фурчали стріли, падали Ассирійці, ревіли від радощів Арамейці, Вавилонці, Халдейці, Еляміти...

Але звільна блідли яркі краски, а божеська Нініва, куди завели його побідники, заясніла в його уяві. Лямашчу, дочка Сінахірби, яка узяла його для себе з добичі короля... її двір, співолюбні, роспусні амбубаї, плінені його красою... Іштаро! Вкінці весілля княжни, свобода, піднесення до степені сотника королівських прибічників... Ні, ті його стріли, се чорна невдяка, се гріх. Іштар своїм усміхом дала йому всі добра світа, щож дасть йому її поцілунок? Білібні старший, сила Сінахірби розривається у боях на всіх окраїнах велетенської держави; ось ось і розірветься залізний перстінь, що скував народи передньої Азії, а тоді? Геї!

Сховав лук і пішов у палату, де відбувався пир нових союзників. У вартівні найшов халдейських ратників, а у кімнатці біля неї їх сотника. Але що сотник був п'яний, то вони швидко побраталися і пили зі собою аж до раня.

Другої днини з полудня Любарна з приказу Білібні обняв провід над усею залогою палати. Вула се пагорода за вірність королеві і молодий

Арамеєць вважав її дальшим ступенем у своїйму вивиспенні.

— Крутими шляхами йде життя людини! — сказав до своєї душі Любарна. — Між сотником Сінахірби... а поцілунком Іштари... лежить вавилонський царедворець.

Новий лад, який заводив скрізь Мардукпаліддін, наповнив Бабель війсьним гомоном. Вавилонські горожани, яких покликували королі Ашшура тільки до оборони города, мали тепер поставити королеві військо, тому по усім улицям ішли завязаті торги за людське життя. Всілякі неприкаяні живла продавали себе купцям, промисловцям, хліборобам, раби одержували свободу за ціну крові, яку мали розлити в обороні своїх панів і ряди війська густіли з кожною хвилиною. Рівночасно по всіх дорогах, які вели у город наспівали довгі каравани з Кути, Сіппару, Ніппуру, Халдеї. Вони приводили коні, мули, верблюди, приганяли товар на заріз, привозили боклагі з вином, оливою, мішки зерна та звої шкір. Увесь багатий край радо користав з нагоди, щоби скинути ненависне ярмо Ашшура й одушевлення було загальне. Вкінці під вечір вирушили Еляміти, хоробрі, лицарські комонники у каптанах, напиваних металевими плитками завбільшки долоні у високих білих тіярах та широких вовняних штанах. З ними відійшли і Мадаї, яких Білібні і вавилонські князі віддали Мардукпаліддінові, щоби ними покористувався у війні. Ідучи на малих, але витревалих конях, вони співали... але їх пісня була сумна... та сама, яку співали недавно, тягнучи воду в городах Вавилону. Хвилями одначе пісня вривалася і острі, проймаючі покрики заступали місце тужливого рефрену. Ні Вавилонці, ні Халдеї не розуміли сеї дивної вдачі людей неїхньої

породи і дивувалися, чому Мадаї не радіють відзисканою свободою. „Прецінь се“, мовляв „усе одно, кому служиш, якщо ти молот, а не ковало“... Цорозуміли се аж опісля, коли дізналися, що Мадаї, дійшовши до Цабу, покинули нічю Елямів і подалися у гори Цагрос, а там у медійську верховину... За Елямом стали виходити всуміш дружини вавилонські і халдейські, прямуючи на Сіппар, звідкіля вели шляхи у город Тадмор і у серце Араму. Бові колесниці, їздці на конях та верблюдах ішли передом, за ними піхота, вкінці обози. Мардукпаліддін загадав від півдня обійти Сінахірбу, який мусів знаходитися в Ашшурі або Нініві, якщо не сидів ще в Арбелі. Туди спішили вже також дружини Арамейців і Хетійців і загибель царства видавалася неминучою.

У городі затихло. Намість труб, рогів, реву верблюдів, ірзання коней знову зазвучали систри у тінистих садах Милітті, а численні приходні з чужих країв жертвували великій богині. На слідуючу днину заповіли ще до того жреці повню, тож і дочки Вавилонців, які задумували віддаватися, ладилися йти і їхати у храм...

Білібні занедужав і лежав на ложі, здається наслідком перетомлення і все в палаті пішло рівнож на спочив. Також Любарна випочивав у новій домівці, яку замешкував царедворець над берегом Фрату у городях Білібні. Він саме викушався і наївшись, попивав вино, яке загризав оріхами буру, коли у кімнату війшла висока стать жінки з чорною заслоною на лиці.

— Іштар кличе тебе, молодче! — сказала. Сьогодні як і завсіди жде на тебе зі спрагою цвітка Нініви. Вона вдячна тобі, що ти один не покинув її з поміж усіх, а коли лев Ашшура зареве знову у стінах Бабелю, тебе ослонить мо-

гуча його паща і крилатий бог підійме тебе у заслужену висоту!

— Лія! — покликав молодець жінку. — Ось сядь і розкажи мені про мою рожу, якої розхилених платочків не бачив я вже три дні. Скажи, чи Адад-бог не ушкодив її, чи не розвіяв ніжнього пилочку її краси?

Він протягнувся розкішно, а пристрасна дроз прошибла його тіло.

— Ось і цілує тебе Іштар! — погадав.

Але Лія не остала при ньому, вона спішно відійшла й Любарна остав сам. І в тім нагадав собі свіжі, вогкі, горячі губи Даяни і зірвався з лежанки. Оттут знову являвся сумнів, не більший, але прикріший від попереднього. Чи йти йому за Ассирійкою, чи за Даяною? Іштар, чи Милітта?

— Просвіти мене Небо, боже премудрости! Скажи мені, чи вибрати рожу, чи фіялку... Спирився при сьому порівнанні і нагло засміявся.

— Звісно, що одну і другу. У тіни рожі скриється не одна фіялка. Щастя мужа се не цвітка, а китиця, а нема китиці, яка складалабся тільки з одної цвітки. Багато, багато цвіте їх в городах життя. Він жеж муж, не раб і не евнух! Ха! ха!

На небо вийшов місяць і сріблив своїм лагідним світлом широко розлиті води Фрату. Соловії ляцїли у прибережній гушаві, а з недалекої святині Сїна долїтали звуки струнних інструментів та спів святих кастратів. Живо зіскочив Любарна з рампи своєї домівки і заглибився у кущах жасміну, за якими була стїна, що ділила житла жінок від властивої палати. З отвору у цегляній стїні видобув мотуз, закинув його зручно на галузь явора, який ріс по ту сторону стїни і миттю найшовся в освяченому саді коро-

лівського гарему. Обережно ступав стежиною, але знаючи добре дорогу, швидко дійшов до невеликого павільйону з поливаних синіх цегол, на яких штука мистців випалила картини богині Єршкігаль з рогами газелі, крилатих демонів, грізну Ліліт та царя Саргона на ловах. У передній частині павільйон був отвертий і стеля опіралася на крашених та різблених пальмових стовпах. Зате у задній частині від ріки були кімнатки, які лежали упродовж вузького проходу. Любарна знав, що крім Лії не найде у павільйоні других свідків свого щастя, тому одним скоком найшовся між передніми стовпами саме над царем Саргоном. Аж там на горі побачив легенький проблиск світла, який пробивався за занавіси. Підняв її обережно з долу і найшовся у слабо освітленому переході, де стрітила його Лія. Мовчки вказала йому невільниця двері кімнатки, у якій ждала Лямашшу приходу молодця і він прожогом кинувся туди. Коли занавіса запала за ним, звучний голос Лії поплив під дострій кіннору у нісні:

Любимий мій як кедр Ливану..

Тихе світло місяця падало крізь віконце на наге, розкішне тіло Ассирійки. Дещо перецвіла краса її лица, та дещо може за повні обриси бедер і грудей ховалися у сутіні, а від сеї так любої дотикові та немилі очам повноти відвертали увагу сильні, аж удушливі пахощі фіялок. Цілі коші сих цвітів вяли біля лежанки, на якій разкошувалася пара солодким даром Іштари. Щораз то нові пестоці вигадувала до свідна у любовному ділі жінка та доводила себе і любка до солодкої безтями, до найвисшого захвату, до якого може підійнятися не то людина а й божество...

— Іштаро! — закликала, — божеський твій поцілунок заступить людині усе, але її, її понади, її ласки не заступить ніщо й ніхто ніколи!..

— Не вже? — питав Любарна. — Яж гадав, що Іштар не тільки любовою красить шлях людині, але й підіймає своїх любимців у висоту, недосяжну другим. Не вжеж се її поцілунок? Невжеж не піднімуся я так високо, щоби міг узяти тебе перед усім світом як свою?...

— Вивиснення бажавш голубчику? — усмінулася Лямашу, — бажавш смерти Білібні? Так! не заперечуй! Отвертий шлях до могого ложа веде тільки через його домовицу. Але я гадаю, що і його смерть і твоє вивиснення уже недалекі. Він старий, недужий, роспусник, а ти...

Урвала нагло і з напругою услужувалася у темряву. З острахом глядів на неї Любарна, а там похилившись, цілував її круглі, повні коліна... Та ось наче вжалена гадюкою, зірвалася Лямашу з лежанки, а накривши наготу заслоною, закричала несвоїм голосом:

— Геть відсіля! Ліє! Ратунку! Геть, кажу! Пусти!

Як від удару батога по лиці відскочив Любарна від божевільної і задеревів на місці. Наче звук сопілки проразливий голос жінки мусів в мить підняти на ноги весь двір.

— Зрада! — промайнуло йому в голові, але один погляд на позеленіле лице любки повчив його, що се зрада не з її боку... Іштаро, рятуй!

Кинувся до дверей, звалив із ніг якогось мужа, та ось перед ним цілий гурток. Закітлувалося в темряві, почувлися стони поранених і потовчених, але швидко успокоїлося все. Шістьох евнухів понесло спутаного та сповитого

наче немовля Любарну у палату, а товсте лице королівського рабсаря заглянуло попід занавісу у спальню Лямашу.

— Дяка тобі, вірний рабе! — сказала королева, а коліна дрожали під нею, руки тряслися мов у пропасниці, а уста з трудом ловили повітря.

— Будь ти мужем, піднялаб тебе я високо, високо між рівних мойому чоловікові, бо ти спас мою честь, а його спокій. А так...

— Достойна пані! ти схвильована і знесилена. Ось я велю подати чарку вина. Гей, Ліє!

Але ніхто не відповідав. Видко Лія побігла за Любарною. У виду сього сам рабсаріс вийшов і вернув по хвилі з чаркою. Душком вицпала королева вино і вмить почула полекшу. Її зіниці поширилися, жвавість вертала у втомлені і знесені члени.

Рабсар обіцяв ще покликати службу і вийшов, а королева усіла на лежанці. Але служба не приходила. Тільки якийсь слабкий крик та плюскіт хвилі був відповіддю на її поклики. І нагло видалося їй, що се Любарну укинули в воду. Бажала встати і поглянути на ріку, коли нагло почула у горлі невиносимий тиск, заворот голови, а там і страшний прошибаючий біль у нутрі. Зі стогоном повалилася на лежанку, а її голова звисла аж на землю.

Коли ранком прийшла служба пообмітати павільон королевої, найшла у кімнатці позеленілого трупа Лямашу з лицем чорним мов намул Фрату. Видко у ночі загостили у Вавилон страшні боги зарази, Ірра і Намтару.

Жертва.

Тіямат! Тіямат! Безодня світового моря, яка обливає усю півкулю землі, безкрай синього простору рухливих, говірких філь, жерело усеї вогкості, жерело життя. Вона одна родить, вона одна плодить і лагодячи вогкістю жаріючі вогні соняшного Бога, дає у злуці з ним життя. Боги богами... вони володіють над світом, але світ, а й вони самі чиж не вийшли зі сеї всеобіймаючої пучини? Її закон панує і над їх владою. Побідник Мардук Бель — творець, розтяв її на дві половини, з одної сотворив небеса, з другої землю, та проте не вбив її, ні ослабив. Бо не можна взяти життя сьому, хто сам в життям. Із глибин усе вийшло: земля, рослини, звірі, люди, а сила Шамаша та Сіна се тільки її сили, втілені у божествах... Вони притягають глибину, ворущать її, насвітлюють, огрівають і творять живуче, як і творитимуть до суду-віку, а широке лоно Тіямати завсігди стоятиме отвором для їхнього змагання.

Щож спонукує всесвіт до твірчої праці? Щож ворущить божеські уми, щож наповняє члени цілини бажанням розвитку, зміни, помноження, безсмертності? Се Іштар — Милітта, се любовна страсть, се найніжніщий порив тіл у містерії твірчого зеднання. Він виразником почу-

вання навіть велитенської, первісної пучини. Він стремлінням творця Мардука, він один спільний усім богам та людям, ростинам і звірятам. Він вічний, святий, незглибимий і не має нікого, хтоб не поклонився йому. Навіть там, звідкіля нема повороту, куди збираються окрухи розбитих у життєвих бурях суден, навіть там у Іркаллі, де царює Нергаль та його жінка Єршкігаль, навіть там побувала Іштар. Любов і смерть... спільні всім людям. Одна відновляє се, що пожирас друга, а силою вони рівні, тож за одну і за другу людина платить життям...

У чотирьох терасах піднімалася неоподалік халдейських воріт святиня Беліт інані — Милітти. Само святилище стояло на вищій найвисшій терасі, а лучі сходячого круга Бея-Шамаша освітлювала її солодке личко. У правій руці держала батіг, яким уганяє богиня живучі тіла в оргіастичний танець любовної страсти і шалу; у лівій виднів хрестик — символ життя, яке родиться з лона плодovitої природи. На голові блестів діамантами саджений місяць, символ Сіна і Нани, тобто святого круга місяця. Його зближення її віддаль так сильно відчуває жіночість людей і звірів, а її сама безвидна і необмежена Тіямат у приливі та відливі моря. На боках високої шестигранної призми, на якій стояв храм, видніли два щити, один зі золота на заході, другий зі срібла на сході. Се символи божества Беліт інані як вечірньої зорі і як зірниці. Як зірниця подає руку Іштарі її зливається з нею в символ боротьби, що у гребенастому шоломі залізною стоною топче пошматовані тіла людей. Бач нераз і любов буває жорстока, поцілунок недалекокий від укушення, цестощі від удару, а тіль любови зависть, чи не

змінює коханка у злючу звірюку? — Як вечірня зоря, Милітта кличе закохані пари у тінь своїх огорідів, та вдоволює тілом своїх жрекинь невшплену страсть холостяків та чужинців.

На другій терасі зобразив мистець сім планет, які кермують судьбою людей на землі, а на третій дванацять знаків небесного звіринця. Усе те види, які вийшли з горішньої половини Тіямати, розтятої мечем Мардука. Вони значать у вселенній час і пору року, посів і жниво, місяці вагітності і час породу.

На четвертій, спідній терасі видко було саму долішню половину пучини з рибами та морськими потворами, над якими уносилися водяний Бог Еа та Дамкіна з рибачим хвостом. Рівномірно нахилена рампа вела з тераси на терасу аж до самого храму.

Оттут перед ідолом богині, ранком третьої днини стояла навколішках Даяна і складала у жертву богині свої діточі кукли, одіті у дорогоцінні нашійники та персні. За нею стояли дві жрекині Беліти, у прозорих нагортках із під яких виразно виступали всі понади цвітучих тіл. Також ніжні форми дівчини були покриті тільки легенькою ґазою, бо богиня не любить, щоби у її святині людина скривала понату, яка викликає у других святе бажання; не любить і перепоп у розкоші. Як безстидною є плодючість природи, так ось і тут остає стид поза межами святих огорідів. Обі жрекині держали в руках пару голубів, а коли Даяна скінчила молитву, дві сніжні кулі порхнули в гору, закружили над головами дівчат, а там побачивши цілу хмару святих голубів богині, полетіли до них. — Даяна встала, а обі жрекині повели її долі рампою, упродовж котрої другі жінки та дівчата ждали своєї черги. До підїзду-рампи вела аллея з двома рядами крила-

тих биків. Біля першого ждало на Даяну шістьох тугих наїрських носіїв побіч сріблом кованої носилки, а дві служниці з віялами стояли по боках. Високий, худий евнух Ніргалюхізіба з хоробливим виглядом лица проводив усій дружині, яка мала провозити Даяну на місце жертви. Рідня бач не могла знати, кому богиня відступила своє право на невинність дівчини. Так хотів закон...

Бліда і біла як крила щойно випущених голубів, сходила Даяна у діл.

— Прийде, чи не прийде? — питала себе. — Може він уже там, а може... — Милітто! Ти милосердна, ласкава, добра! Ти не захочеш, щоб я вмерла в обіймі чужинця!...

Лягла радше чим сіла на мягку лежанку, яку принесли служебниці для своєї пані і не зміла звести очий на дорогу, по якій ступали всілякі люди з лискучими очима, вогкими губами та румянцем на лицах. Аж ось підняла їх, та не бачила нічого. Якись тіни без виразу, без виду та краски снувалися по осліплюючо білій дорозі. Над нею у верхках палъм верещали святі малпи, викривляючи на прохожих забавні писочки. Десь за нею з корчів рож, жасмінів та з виноградних бесідок почувалися стони й лебедіння, часом крик та тихий, а якось дивно приманчивий брязк сістри.

— Отямся, Даяно! — сказала одна зі жрекинь. Сеж мусить бути. Ти прямо не людина, доки не посвятиш себе богам. Ти ще не жінка, а евнух!

— Покушай хоч раз нашого щоденного хліба! — засміялася друга. — Сеж для тебе одинока прикрість, після якої безконечним Фратом попливе у твоє лоно розкіш Беліти. Ось хтось іде!

І справді. Бистро розглядаючись навкруги, ішов у одязі купця з Кути молодий але поважний муж. Чорна борода старанно позакручува

у кучерики спадала на волосисту, кріпку грудь. Червона хустка зі золотою меріжкою крила голову і чоло, з під якого гляділи палкі, соколині очі.

— Іде! іде! — закликала і друга жрекиня. Даяна побачила і помертвіла вмиць...

— Се не він, не він! — закричала несвоїм голосом і кинулася тікати. Але обі жрекині, досвідні у своєму ділі, придержали її, та дали понюхати пахощів з маленької глиняної плящини.

— В імені Беліт інані... — ходи! — почувся над нею глибокий, грудний голос, той сам, який чула вже раз... там ніччю над каналом Арахту.

Дивна слабість розвязала її члени. Щось як сміх виходив з її уст, як регіт п'яної амбубаї, що насилу тягне до себе принагідного любовника — підчас коли вся душа скавуліла собакою від здавленої роспуки, відрази, огиди...

Жрекині підхопили дарунок, який Сінмубалліт кинув у подолок дівчини, повели її у бесідку й оставили самих.

І годі видалося нещасній, що уся піраміда Милітті валиться на неї і роздавлює її своєю вагою, а лютий біль прошиб ніби ножем її серце... Зімліла...

Дзвонячи зубами, дрожачи на всьому тілі, мов у тяжкій недузї вертала Даяна у палату батька. Ні слово скарги, ні стон болю не вийшли з її уст. Ні одна сльоза не закрутилася у великих, мігдалуватих очах. Щось видко змінилося у неї... Діточа вразливість, сміх та плач, радість та жура остали за нею у святині Милітті. Тільки хвилями страшний жаль хапав її за горланку, але вмиць змінявся у скажений гнів на зрадника, який кинув її в ненависні обійми чужинця.

Тепер вона як слід оцінювала цілу велич принесеної жертви, усю погань обряду, всю ничтожність обезчещеної жінки.

Ох, не треба було бажати смерти королевій, а йому, проклятому перевертневі, брехунові, дури-світові...

— Ох, Ліліто, Зморо та всі злючі демони, покарайте його за всю гадючу ложь, за біль, нечесть, за розчарування. Не дайте йому спокою ні в день, ні в ночі, ні в поході, ні дома, ні в життю, ні в Іркаллі.

Нагло спинився рівномірний крок носіїв. Величезна юрба людей наповняла собою усю ширину вулиці від святині Беля Шамаша аж по палату Білібні. Даремно розпитували служниці про причину збіговища. Тільки вуличні хлопці, сини дрібних крамарів, перекупнів, шевців, гончарів, скірників відповідали на запитання реготом або верескливою піснею, яка заєдно повторювалася, аж звернула увагу Даяни. Та серед гамору годі було розібрати слів. Аж якийсь хлопчина вискочив на приворітний камінь бічного входу у святиню і хриплим, цалиним голосом заспівав просто в ухо Даяни:

Любарна хлопець гарний жив,
Цариця йому пара,
Самця Білібні погубив,
А жіночку Намтара.

Пісоньку пояснював всілякими символічними, безстыдними рухами рук та черева, а коли скривив лице, щоби показати, як бог зарази викривив черти Лямашшу, юрба вуличників заревіла сміхом, а якийсь дотепник вмить уложив другу строфку:

Не лізьте хлопці в чужий гай,
Не чіпайтесь Іштари,
Зрадливий бач собачий май,
А злобний дух Намтари.

Кров вдарила до лица дівчини. Її здавалося зразу, що товпа знає про її відношення до Любарни, що жрець розтрубив сплетню про її злобощі по всьому городі. Та ось вернув євнух, який розвідався про все і розказав її кількома словами: „Ассирійського сотника Любарну зловили в ночі у спальні першої жінки короля і вбили на кіл, а королева... вмерла на заразу“. Тут євнух пискливо зареготався, а його сміх та слова підтяли нагаєм озлоблення і гнів дівчини.

— Ах, таки добре сталося, що Сінмубалліта чари погубили Лямашшу! Хай проказа сточить все те прокляте кубло, що кланяється ассирійському істукафові!

— Деж сей Любарна? — спитала євнуха.

— А он там над товпою! Йому відтяли обі руки й обі стопи, а обрубки позапикали і поприязували до себе. Сидить на колі, наче малпа на дахтильнику. Хі, хі! Ось уже перекидав голову то на сей, то на той бік. Невдовзі подохне.

Даяна глянула на страховинну куклу над товпою, а в кутиках її уст показалася кров з пригризених губ. Через одну тільки хвилю залило спочування давньої любови її стомлене серце та у слідуєчій ярким полум'ям запалала злість.

— По заслузі! — проворчала. — Близче ідіть до паля! — крикнула на носіїв.

У неї зродилося бажання показатись Любарні, який знехтував нею ізза Ассирійки. Хотілося їй ще перед смертю сказати йому:

— Ось поцілувала тебе Іштар, нагородила за службу, за зраду солодкої Милітті, за мою кривду! Здихай, сліпий, невдячний! Умер Адапа, що не хотів їсти плодів з дерева життя, бо гадав, що се смерть... Умреш і ти, бо глядів життя у смерті, а життя обкинув плюговою грязюкою!

Коли одначе носилка найшлася якраз проти паля, не сказала Даяна сих слів. Черти гарного лица Любарти постягані у якусь страшну, дику маску лилика, корчилися саме у останніх дроганнях. Молодець був непритомний, не кричав і не стогнав, а з уст плила тільки кривава піна. Судороги, які ритмічно корчили сугасти, се були наче якісь страховинні німі привиди мук і кари, якими нічна Змора томить і карає непокараного злочинця...

З відразою відвернулася Даяна від картини. Погань виду вирівняла розладдя між любовію й ненавистю. Потах і гнів, а дівчина відчула у перве в життю порожнечу буття...

По піскам західньої пустині ступала каравана. Попереду їхав на втомленому мулі ассирійський офіцер, за ним двацять кінних лучників у легких жовтявої краски нагортках. Із під широкої, на очі спадаючої хустини гляділи мутним зором лица їздців. Вони аж угиналися під вагою спеки, якою сонце засицувало землю. Ген, ген у віддалі, праворуч шляху, видніла довга, темна лінія прибережньої ростиности над Тигром, але тут у пустині визирали із під піску тільки тут то там всохлі бадилля тамарисків, або сірі листки гіркокого полину. Якась жовтява за слона укривала собою овид, а лице Шамаша-сонця виглядало зпоза погустілого від летучої пилі повітря немов велика, жовта баня, з якої йде не світло, а тільки горяч. Страшна, невиносима жара розпаленої сонцем рівнини налягла на землю, випила з неї останню краплину вогкості, покорчила у брижки шкіряні бордюги з водою, а лица й губи мандрівників змінила у пергамін,

За їздцями поступали хитким кроком верблюди. Нарядна упряж та ярко барвисті чепраки припали пилом, так що деколи важко було й розізнати краску сукна. На першому сидів, а радше лежав у високому сідлі з оплічником... Білібні. Він тупо глядів на повіваючі хустини їздців та жовту віддаль і бачив, як там десь на заході дροжить над землею повітря. А може й не жара а наплив крови до очних галин викликавав се ?...

Товсте лице опало, осунулося, ягоди змінилися у жовті, обвислі мішки по боках лица, а по-під очима появилися дві довгаві брижки темної краски. Чи се від жару, чи може від грижі? Не знати!

Безконечно постелився шлях перед королем, якого з престола скинула могутня рука царя Сінахірби. Новий король засів на престолі Бабелю, а він сам ішов зустрічати царя, щоби оправдати себе перед його лицем.

Бач зовсім ненадійно, не знать із відки, дванацятої днини після виходу Мардукпаліддіна з Вавилону, напали ассирійські комоцники на табори Халдеїв. І як коли наірські британи вчіпляться зубами у зад медведя, а він вмить вертається з наміченої дороги, так завернули Халдейці на південь, щоби відкараскатися від напасти. Шлях їх відвороту значила валява трупів відставших, потомлених і знесилених піхотинців. Їх побивали безпощадно їздці Сінахірби, а якщо мали час на постою, то вигадували ще всілякі муки на ворохобників. Вони закопували їх живцем у землю, розпорювали животи, обдирали зі шкіри, ломили ноги живим та привязували їх до трупів, а опісля оставляли всіх на поталу сонцю, мухам, стервакам, шакалам... Найздоровіщих відправляли у Сіппар, де була головна квартира царя. Бабель

оставив цар на боці, а всею силою пішов за військом, знаючи, що тільки його знищення покінчить війну. І ось дигнав Сінахірба знесилених, розстронених, стрівожених Халдейців біля Віттуту, у південній Вавилонії.

По його ветеранах не слідно було томи. Дещо тільки помарніли суворі, грубою, брунявою шкірою обтягнені лица, помаралися щити, пірвалася одежа. Наче сковані ланцом, рівномірно, спокійно ішли наперед густі лави мовчаливих борців, а безпощадна, неминуха смерть постигала усе, що ставало на їх погубному шляху. Віттуту стало гробом ворохобні, бо і Елямїти стрігли перед Арбелею Ашґуців, племя споріднене з Мадаями, які були в союзі з Сінахірбою. Показалося, що високі чола, прості носи та тонкі губи, се ціха тугіщих та хоробріщих мужів ніж сини полудня. Елям уляг і війна була скінчена. Син Сінахірби Шамашшумукін засів на престолі Білібні, а він сам...

Він сам покликав свого рабсаря, що їхав на ослі біля тахтірванів, у яких везлися жінки й невільниці.

— Друже! — проговорив на силу, — я боюся!...

— Чого, достойний? Якщо Шамашшумукін тебе не вбив, то не скривдить і Сінахірба.

— Так, знаєш, але ся зараза... Боги не люблять, як що їх взивати даром... Лямашшу, знаєш?

— Ну?

— Вонаж дочка царя! Вона моя безпека! О Небо!

Старий князь трясся від переляку.

— Ось глянь! Нерґаль і Намтара до спілки не знищать так усього краю, як кати Ашшура. Стерво за стервом. Невжеж і наше валятиметься невдовзі у піску?...

— Надійся, князю і уповай! Жива Лямашу булаб зрадила тебе, вонаж не любила слабосилих обіймів, сивого волосся та вонючої шкіри старечого тіла. А так...

— Осталися свідки! Вонаж мала повірницю, якусь Жидівку Лію, в якій були великі злючі очі і кіннор... Ти знавш, Жиди не люблять нікого у світі і шкодять усім, хто не кланяється їхньому незвісному богові. Вона певно зрадить мене й тебе...

Розмова урвалася, бо верблюд полишив за собою віслиюка, тому аж коли зрівнялися, відповів євнух.

— Погано булоб, князю, з нашими головами, якби всемогучій Небо не одарив глуздами твого рабсаря. Ха, ха! Першим моїм ділом після зловлення Любарни був приказ схопити Лію і кинути звязану у крутиж біля твого саду. Коли Любарна конав на палі, давно вже риби ощипали її худе стерво від жовтих кісток!

Замовкли. Оба знали, що про бідну, викляту невільницю з далекого Сірляї не запитає ніхто. Вона, як круги на волі Фрату розпливеться у забутті безшумно, безслідно..

Оттак їхали й розмовляли дорогою, доки десятої днини не обвіяв їх убійчій сопух гнилі. У віддалі темніло щось ніби велика чорна пляма у пустині. Звірята приспішили кроку; видно побіч сопуху вітрець доносив до їх нюху ще й вогкість із над водоемів.

Гроза окружала табор царя. Тут ріс цілий ліс палів та хрестів, на яких корчилися у судорогах ще живі, або гнили й відпадали куснями мертві бранці. Там нелюдські крики тортурованих потрясали повітрям, деінде забавлялися військові старшини вилуплюванням очий та реготалися з мольби та благання нещасних. Другі обрізу

вали руки та ноги живим бранцям, а все те діялося без суду і присуду.

Цар Сінахірба засудив на смерть усіх без виїмки ворогів, а вояки, вдоволяючи свої звірські пориви ненависти та кровожадности, сповняли тільки його волю. Тлом усієї картини були звалища зі землею зрівняного Сіппару, величезна піраміда голов мужів, жінок й дітей, уложена побідниками і непроглядна хмара стерваків, круків та всіякої мушви. Навіть навиклі до жорстокостий людей своєї породи Білібні та його рабсар почули холод, який обхоплював їх єство при виді страхіть мести Ашшура. І вони впали на черево перед темним, грізним лицем царя, а замість оправдання, почулося тільки собаче скавуління про ласку. Та цар не слухав і сього. Він зареготався тільки і відповів:

— Знаю, рабе вірний, що у твоєму серці не зродиться зрада. Ти за старий і надто привязаний до нагая, який поров усе життя твою спину. Одначе часи крови, у яких живемо, вимагають львів або шакалів, а не підяремних волів. Іди у твій дворець у Нініву, відкіля покликала тебе рука твого короля. Ти не вдоволити його вимогів, та не ти винен, а мій злий вибір. Ти оправданий, йди!

Насилу ввели євнухи князя Білібні з чорного шатра Сінахірби і ще тої самої днини ов'яз їх знову важкий, але принайменше не вонючий подих пустині.

УКРАЇНСЬКА

Книгарня і Антикварня

у Львові, вул. Путовського ч. 22.

(Народний Дім).

Купує і продає: шкільні підручники, нові й уживані, белетристичні й наукові книжки, в українській і чужих мовах. Закуплює цілі бібліотеки й рукописи призначені до друку.

Приймає замовлення на книжки інших краєвих і заграничних видаць.

Бере в комісову продаж усі українські книжки й газети.

Великий та найдешевший склад шкільних і канцелярських приборів.

Замовлення на провінцію полагоджув відворотно за післяплатою або попереднім надісланням грошей.

АНО: Аматорський Театр

підручник для аматорських кружків

до набуття

в Українській Книгарні й Антикварні

Р. М. Antonovsk
Warka 6. 07. 20
5.00,

Того самого автора вийшли:

Опирі. Історична повість XVII. ст.

Часть I. В царстві золотої свободи.

„ II. Чорним шляхом } друкується.

„ III. Івашко }

Іду на вас. Оповідання з часів кн. Святослава.

Танечниця з Мбасту. Нарис із XIII. ст. до Хр.

Сумерк. Історична повість з часів повстання Сви-
дригайла (1430—1433).

Гарміоне. Нарис із життя Чорноморя під кінець
V. ст. до Хр.

Вовкулака. Оповідання з X. в.

Поцілунок Іштари. Нарис із старо-вавилонського
побуту.

Замовляти:

в Українській Книгарні й Антикварні

Львів, вул. Рутенського ч. 22.